

Kirkonrakentaja muistelee

Perestroika avasi 1980-luvun lopulla Sesam-taikasanan tavoin kolmen sukupolven ajan suljettuina olleet portit isien mystiseen Viaan. Sinne läksimme ja pian jo siellä pohdimme, mitä muuta voisi tuoda heimolaisille tuliaisiksi kuin vaatenyyttejä ja ruokakasseja.

Aina sitkeästi ajatuksensa perille ajava Ilmari Homanen oli houkutelut minut vuonna 1992 perustamaan Karjalan Sivistysseuraan uuden alaosaston, Uhtuan Seudun Perinneseuran. Tämä 350 vienalaisperäisen jäsenen yhteisö järjesteli toiminnan alkuvuosina tutustumismatkoja ja sukulaistapaamisia, varusteli ja kalusti piirihallinnon aikaansaaman, mutta sisustamista vailla olevan lasten päiväkodin, elvytteli praasniekkaperinnettä ja vei kyläjuhliin korkeatasoista taideohjelmaa, vieläpä aloitteli karjalan kielen henkiin herättämistä lasten päiväkodeissa.

Uhtualta puuttui ortodoksikirkko. Jo varhain meiltä kyseltiin, voisiko seura olla tässä jotenkin avuksi. ”Rakentaisitteko yhdessä kanssamme oikeauskoisten kirkon tai edes pikkaraisen tsasounan”.

Veikko Pällinen, jonka punatähden koristama veteraanitalo kyhjötti Ryhjässä runonlaulajien museon vierellä, oli eräs hankkeen innokkaita puolestapuhujia. Hän tiesi vanhan kirkon paikan tuon samaisen museon pihapiirissä, osasipa kesällä 1991 potkiskella sen nurkkakivenkin esille.

Olivat uhtualaiset osanneet aikanaan valita kirkolleen parhaan paikan. Silloinhan vesistöt toimivat kulkureitteinä niin kesällä kuin talvellakin. Suoraan pohjoisesta halki kylän tälle kohtaa laskeva Uhtujoki taipui suustaan serpentiinimäisille mutkille, kaartuen ensin aivan rannan suuntaisesti itään, taipuen sitten jyrkästi etelään ja vielä lounaaseen ennen kuin tavoitti Kuitin vedet.

Tämän suumutkan kapeaan kainaloon jäi lännestä käsin pistävä kuivapohjainen, kaita ja korkeahko hietainen niemi. Vaikka maisemaa sosialismin aikana onkin runneltu Uhtujoen kauniit luonnonmutkat oikovalla kanavalla, meille molemmille oli selvää, että jos jonnekin, juuri tähän entisen paikalle olisi uusikin kirkko nouseva.

Jossain myöhemmässä vaiheessa Panu Haapala, joka oli rovaniemeläisserkkuinensa liikkunut paljon Uhtualla sukuloimassa, kertoi myös miettineensä, miten Uhtualle saataisiin pystytetyksi pieni tsasouna.

Uhtualaiset osasivat aikanaan valita vanhalle kirkolleen parhaan paikan.

Vanha ikonostaasi.

Taisi olla kevättalvella 1994, kun tapasimme näissä merkeissä Uhtualla. Panu vei minut serkkunsa autolla, vauhdilla auraamattomien paksujen lumikinosten läpi puskien Uhtujen aikanaan hävitetyn voimalaitoksen patotörmälle katsomaan löytämänsä jo patinoitunutta hirsisalvosta. Se oli 6x6 metrin kehikko, johon oli puhkaistu vain yksi matala, sisään käyvästä asiallista nöyryyttä edellyttävä oviaukko. Tästäkö saataisiin ”pikkarainen tsasouna”? Hinnastakin keskusteltiin alustavasti omistajan kanssa ja sovittiin, että kesän tultua palataan asiaan.

Panu ei päässyt alkukesästä mukaan, kun läksin uudelleen katsomaan, olisiko kehikosta sittenkään tsasounan aineksiksi. Pettymys ei tainnut olla kovinkaan suuri kun huomasin että koko kehikko oli hävinnyt kuin ilmaan. ”A mie nuapurilla sen möin, hiä liävän tarvitsi”, oli salvoksen laatijan selitys.

Uhtuan vanha tsasouna.

Taas olin eräällä Vienan-matkalla. Oppaaksi sattui Markku Nieminen, jonka korviin haaveemme kirkkohankkeesta olivat kiirineet. Hän valisti minua Vienan runokyläiden rakennusasioissa.

Hänen mukaansa Petroskoissa oli päätetty, että Vienan hirsikirkot tulee jälleenrakentaa tarkalleen vanhojen arkistosta löytyvien alkuperäispiirustusten mukaan ja Juminkeko-säätiön hyväksymien yksityiskohtaisten suunnitelmien pohjalta.

Selvitin itselleni tuon säätiön ohjelmaa ja suunnitelmia. Niistä päätin, että sitä tietä noudattaen uhtualaiset eivät taitaisi lähimmän kymmenen vuoden kuluessa päästä oikeauskoista pappia kuulemaan.

Vuokkiniemen hirsikirkko oli kyllä liki viiden vuoden ponnistelujen jälkeen valmistumassa, mutta vaikeuksia oli ollut, ei ollut syttynyt talkoohenki karjalaisiin, ei toiminut Arhippa Perttusen säätiön mallikaan, Heikki Kyyrösen harteille oli jäänyt lopulta tämä uljas urakka.

Venejärvenkin hirsisen tsasounan rakennushanketta kävin harvakseltaan katsomassa. Siellä salvos näytti aina käyntieni välillä nousseen vain muutaman hirsikerran. Päätimme johtokunnassa selvittää, mitä tietä voisimme rakennuslupakysymyksessä tehokkaimmin edetä.

Piispoissa käynnit ja esisuunnittelua

Suomen ortodoksikirkon arkkipiispa Johannes oli aikanaan ollut seuramme varapuheenjohtajaksi valitun Panun luterilainen rippi-isä. Hän rohkaisi meitä loppuvuodesta 1994 käydyssä keskustelussa ottamaan yhteyttä suoraan Petroskoihin.

Siispä päätimme lähteä Karjalaan piispoihiin asiaa setvimään. Panulla sattui olemaan kevättalvesta 1995 edessään neuvottelumatka virkaveljensä, Lokakuun Rautateiden pääjohtajan luo.

Seuran taloudenhoitajan Hannu Raulon Volvolla kaahasimme Sortavalaan, Panu kävi neuvottelunsa, Hannun Volvo pantiin kolmen järeän lukon taa aseman makasiiniin ja pian jo köröttelimme kolmistaan tsaarinaikaisessa, punasametilla verhoillussa salonkivaunussa Karjalan pääkaupunkiin.

Petroskoin ja koko Karjalan piispa Manuil kuunteli ajatuksiamme, kyseli ja kommentoi. Sanoi tuntevansa luottamusta suomalaiseseen rakennustaitoon. Edellytyksenä kuitenkin oli, että hanke lähtee aidosti Kalevalasta, että sinne saataisiin ensin muodostetuksi seurakunta ja sille hallinto vastaamaan käytännön toimista ja myöhemmin kirkon säilymisestä.

Piispa lupasi ottaa yhteyttä Kalevalan piirijohtajaan Oiva Mäkelään ja sovittiin, että paikallisten edellytysten täytyttyä rakennussuunnitelma voidaan käynnistää. Nyt oli annettava aikaa byrokratian rattaiden jauhaa Kalevalan piirissä ja Petroskoissa.

Luvat saadaan ja työ alkaa

Kevättalvella 1997 minut tavoitti puhelimitse mies, joka kertoi etsivänsä yhteistyökumppania rakentaakseen kirkon Uhtualle! Jollei löytäisi hyvää kumppania, hän kuulemma rakentaisi yksin sen kirkon. Udellessani soittajan taustoja hän ehdotti, että ”voitais vaik huamenillast yhdes käydä kattomas millai mää taloi teen”.

Järvenpäässä oli valmistumisvaiheessa rakennusmestari Jari Helmisaaren itsensä suunnitteleman pystyrunkoisen omakotitalon rakennushanke. Erikoisen tehokas valmistusmenetelmä, työn jälki ja rakennuttajapariskunnan lausunnot saivat minut vakuuttuneeksi, että osaamista löytyi.

Jari kertoili lapsesta saakka eläneensä puunpölyn ja höylänlastujen keskellä, hänellä oli Venäjän olojen tuntemusta, Uhtualla olevalle sahalaitoksellekin hän oli vuosia aiemmin pystyttänyt uudenaikaisen suomalaisen sahatavaran kuivaamon, jonka tiesi kuitenkin jääneen tehottomalle käytölle.

Lokakuussa 1997 Uhtualle saatiin viimein perustetuksi ortodoksis seurakunta. Sen kanssa tehtiin esisopimus kirkon rakentamisesta. Karjalan piispa hyväksyi Jarin rakennuspiirustusten perusteella pystyrunkoisen lautarakenteisen kirkon suunnitelmat lokakuun viimeisenä päivänä ja Uhtuan Seudun Perinnesseura teki virallisen päätöksen rakentamisesta hallituksen kokouksessa marraskuun 8. päivänä.

Oiva Mäkelä hankki rakennusluvan, Kalevalan piirihallinnon sitoumukset tontin luovuttamisesta, kunnallistekniikan rakentamisesta ja raakapuutavaran lahjoittamisesta kirkon tarpeisiin.

Rakennusaikataulu laadittiin pohjoiset sääolosuhteet huomioonottaen tiiviiksi, työt aloitettaisiin huhti-toukokuussa ja kirkko valmistuisi viimeistään saman vuoden marraskuun loppuun mennessä.

Rahoituksesta huolehtiminen jäi seuran vastuulle ja sitä varten jätettiin Karjalan Sivistysseuran nimissä asianmukainen lupa-anomus valtakunnallisen rahankeräyksen järjestämiseksi. Jari Helmisaaren kanssa sovimme keskenämme työnjaon siitä miten Suomesta tarvittavan rakennusmateriaalin hankkiminen lahjoituksina valmistajilta ja maahantuojilta hoidettaisiin.

Hanketta laajennetaan koulutukseen

Jarin ideana oli alusta lähtien ollut saada kirkkohankkeeseemme kytketyksi julkiseen rahoitukseen nojaava talonrakentamisen koulutushanke. Seuramme ohjelmaan se tietysti sopi mainiosti, koska erityisesti Uhtuan nuorten miesten työttömyysluvut olivat huolestuttavan korkeat.

Kun uhtualaiset menivät huhtikuun 1998 paikallisvaaleissa zhirinovskilaisten ansaan ja valitsivat Oiva Mäkelän tilalle ei-karjalaisen piirinjohtajan, palkattiin Oiva täyspäiväisesti hoitamaan kirkko- ja koulutushankkeen paikallisia toimintoja.

Uhtuan käynneilläni pääsin seuraamaan kahden organisaattorin Jarin ja Oivan työskentelyä. Jari esitti iltapalaverissa seuraavan päivän työlistan. Se saattoi sisältää kovin hankaliakin asioita, jotka piti saada valmiiksi, Oiva noteerasi kaiken pettämättömään ulkomuistiinsa ja totesi vain: ”No, katsomme” ja seuraavana päivänä kaikki oli varmasti hoidossa. ”Muistakaa nyt pojat, Venäjällä ei mikään toimi, mutta aina kaikki järjestyy.”

Uhtualla projektin aamu- ja iltapalaverit pidettiin aluksi amerikansuomalaisten kirvesmiesten 1930-luvulla pystyttämän, pääkatujen risteyksessä olevan komissariaatin rakennuksen yläkerrassa. Toimistoomme pääsi kadultakin, mutta oikotie kulki suojaisten pihan puolelta.

Täältä joutui kuitenkin kompuroimaan toiseen kerrokseen hankalia jyrkkiä ja kapeita portaita, joista näki että ne oli väkinäisesti rakennettu tuohon tilaan jälkeinpäin. Oivan kutsuessa niitä kerran Siperian portaiksi, ymmärsin aluksi väärin. Luulin hänen laskeneen leikkiä, mutta se olikin kuulemma totisinta totta. Tätä kautta lähtivät monet jotka eivät enää koskaan palanneet.

Seuraltamme hankkeeseen tarvituista käteisvaroista suurin osa saatiin Karjalan Sivistysseuraan perustetusta Panu Haapalan Muistorahastosta. Julkisen rahankeräyksen byrokraatiaan kului alkuvuodesta 1998 kolme ensimmäistä kuukautta, joten keräysaikaa jäi vain yhdeksän kuukautta.

Kokoon kertyi siitä huolimatta tyydyttävä summa. Säätioilta, liikelaitoksilta ja muilta yhteisöiltä tuli myöskin rahalahjoituksia, mutta liike-elämän sektorilta lahjoituksina saatujen materiaalitoimitusten arvo muodosti kuitenkin kaikkein merkittävimmän osan seuran hankkimasta taloudellisesta panoksesta.

Seuran suurin yksittäinen menoerä oli kirvesmies-työnjohtajan palkkaaminen Suomesta kuudeksi kuukaudeksi. Hankkeen koulutustoiminnan rahoitus sen enempää kuin Jari Helmisaaren ja Oiva Mäkelän palkka tai Uhtualla olevan organisaation kustannukset eivät kuuluneet seuran vastuulle.

Vastarintaa ja sen torjuntaa

Suomesta hankittujen materiaalien tärkeimmät kuljetukset ovat tullissa matkalla Uhtuulle toukokuun 1998 puolivälissä, kun Jari saa Oivalta hätäsanoman. Karjalan tasavallan pääarkkitehdin ja Kalevalan piirinarkkitehdin keskeisessä neuvottelussa kirkkohankkeemme on ajautunut täyteen umpikujaan. Koko projekti uhkasi kaatua.

Pääarkkitehti suostuu neuvottelemaan Petroskoissa. Läsna on myös kulttuuriministeriön osastopäällikkö ja suuri joukko Kalevalan piirin asiantuntijoita.

Kirkon paikka kuuluu muinaismuistoalueeseen ja lain mukaan rakentamisessa on noudatettava karjalaista rakennusperinnettä. Jarille ja Oivalle esitellään luonnos pienemmästä, hirrestä rakennettavasta kirkosta, jollaiselle voitaisiin kyllä myöntää lupa.

Poikien kovan kädenväännön tuloksena Petroskoin virkailijat ilmeisesti käsittävät, että Jarin heille nyt esittelemä kirkkohankkeen oheistuote, Suomesta tuotava koulutusohjelma, on aivan liian arvokas pala heitettäväksi kirkon mukana roskakoriin. Töitä saatiin jatkaa.

Kirkko oli pientä viimeistelyä vaille valmis. Vanhan kirkon kelloista vain yksi oli säilynyt siitä syystä, että se oli tarvittu rajavartiokasarmen palokelloksi. Jossain vaiheessa oli jonkun kuitenkin tehnyt mieli ampua kiväärillä läpi kellon. Kahdesta luodinreiästä huolimatta sointi oli säilynyt ehjänä. Siitä saatiin kirkkoon siis yksi alkuperäinen kello.

Turkulaiset liikelaitokset olivat lahjoittaneet varat hienoon isoon kelloon, joka oli jo valettu Voronetsin kuuluisassa valimossa. Vielä puuttui kaksi kelloa. Tiesimme, että Helsingissä oli ollut myynnissä Virosta ostettu erä siellä kirkoista aikanaan ryöstettyjä kelloja.

Puhelimitse olin saanut tietää kahden vielä jäljellä olevan, kooltaan sopivan kellon hinnankin ja nyt oli tarkoituksemme Jarin kanssa mennä niitä katsastamaan, vaikka rahat olivat jo lopussa.

Ensin piti kuitenkin käydä kiittämässä erästä entistä liiketuttavaani, joka oli lahjoittanut kirkossa jo paikoillaan olevat kuparikupolit. Kiittelyjen, kahvittelun ja tarinoinnin jälkeen teimme jo lähtöä, kun tuttavani kysyi, mihin seuraavaksi olimme menossa.

Kerroimme, että kellokaupalle ollaan menossa. ”No, siihenhän tarvitaan vielä vähän rahaakin”, sanoi isäntämme, ja vierailun päätteeksi ojensi meille jo ennalta valmiiksi varaamansa ja pöydän kulmalla odottaneen kirjekuoren. Niin uskomattomalta kuin se kuulostaakin, kuoressa on seteleinä juuri se pyöreä summa, jonka kellojen myyjä on minulle puhelimesta niiden hinnaksi ilmoittanut.

Hankkeen laajennuttua tuli mukaan rahoittajiksi monia julkishallinnon tahoja, mikä johtaa Kalevalan piirin koon ja voimavarat huomioonottaen varsin tehokkaaseen rakennuskoulutuksen ohjelmaan, opiskelijavaihtoon ja lopulta rakennusalan oppilaitoksen perustamiseen Uhtualle.

Kirkkoprojektimme jälkeen Jari Helmisaari on nyt jo opin saaneine ammattirakentajineen pystyttänyt Uhtualle vielä lasten terveysaseman, synnytysairaalan ja kansalaisseuran toimitalon. Ne on toteutettu suurelta osin sekä Suomesta että Euroopan Unionin Tacis-rahastosta tulleella rahoituksella.

Kymmenen vuoden takaisissa vihkiäisissä piispat ja papit kertoivat olevansa kirkkoon kovin tyytyväisiä. Piispa Manuil kiitteli vihkiäispuheessaan meitä kaikkia rakentajia siitä, että tämän kirkon rakennustyö Karjalan monista suunnitelluista ja alullepannuista kirkkohankkeista aloitettiin viimeksi ja kuitenkin valmistui ensiksi.

Suomen Valamon luostarin lahjoittama ikonostaasi on jo muutaman vuoden kaunistanut Uhtuan uutta kirkkoa. Nyt ei sieltä muuta puutu kuin uusi pappi. Toivottavasti saavat sinne sellaisen, joka osaa myös karjalan kieltä.

Uhtuan aikaisemmat kirkot

Tiedot Uhtuan karjalaisen mahtipitäjän varhaisimmista kirkkoista lienevät hävinneet historian hämärään. Ohessa olevat vanhat valokuvat esittävät edellistä Uhtuan kirkkoa ja tsasounaa.

Kirkko oli neuvostojärjestelmän alkuvuosina otettu muuhun käyttöön ja sitten tuhoutunut jatkosodan aikana tulipalossa. Koska kuvat on kiinnitetty isäni Karjalan Metsäsissirykmentin retkeä kuvaavan albumin sivuille, oletan hänen ottaneen ne talvella 1921-1922.

PAAVO AHAVA

Uusi kirkko kauniilla paikallaan Uhtujoen partaalla.